

Авторлар туралы ақпарат:

Виктория Исламғалиева - негізгі автор, педагогика ғылымдарының кандидаты, «Орыс филологиясы және мәдениетаралық коммуникация» кафедрасының доценті, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе қ., Қазақстан Республикасы

E-mail: ivzh2012@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8528-4158>

ҒТАМР 15.81.70

ӘОЖ 159.9

DOI 10.47649/vau.2023.v68.i1.06

С.К. Нурмукашева*

Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті

Атырау қ., 060011, Қазақстан Республикасы

*e-mail: S.nurmukasheva@asu.edu.kz

КӘСІБИ БІЛІМ БЕРУДІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Аңдатпа.

Қазіргі әлеуметтік-экономикалық жағдай еңбек нарығын түбегейлі өзгертуде. Кәсіптердің жаңа түрлерінің пайда болуына байланысты кәсіби білім беруде мамандарды кәсіби психологиялық жағынан қалыптастыру көкейкесті мәселе болып отыр. Қазірдің өзінде жоғары білікті кәсіби мамандарды іздеу, оларды іріктеу жұмыстары елімізде қарқынды жүргізілуде.

Кәсіби мамандарды даярлауда басты назар экономиканың шапшаң дамуына негізделген кәсіби ұтқыр, өз ісінің білікті мамандарын даярлау, кәсіби білім беру, мамандарды кәсіби психологиялық жағынан қалыптастыру мәселесіне көңіл аударуда. Болашақ мамандарға кәсіби білім беруде студенттердің кәсіби жағынан қалыптасуын, кәсіптік өмірдегі қиындықтарды еңсеруін, жұмыссыз жастарды қайта бейімдеу, психофизиологиялық мүмкіндіктері шектеулі адамдарды кәсіптік оңалту, еңбек қабілеттілігін жоғалтпау жағына ерекше мән береді.

Қазір жастар қандай мамандықты қаламасын, оның кәсіби жағынан өсуі өзінің таңдаған мамандығына байланысты. Кәсіпті таңдау, оны іріктеу, кәсіпті игеру, кәсіптік әрекеттің мазмұнын дұрыс түсіну, кәсіпті игерудегі кедергілерді дау-дамайларды, дағдарыстарды жеңу, кәсіби жағынан қалыптасу мамандық таңдауда басты талаптар болып саналады. Мамандық пен кәсіпті таңдау күрделі болғандықтан қолданбалы психологияның саласы жас тұлғалардың біліктілігін жоғарылатудағы алар орны ерекше.

Негізгі сөздер: кәсіп, мамандық, кәсіпке бейімдеу, іс-әрекет, кәсіби бағдар беру.

Кіріспе.

Кәсіби психология бұл кәсіби білім беру арқылы адамның қалыптасу феноменологиясын, жеке тұлғаның қалыптасу заңдылықтарын, кәсіби білім беруде психологиялық қызметтің ерекшеліктерін және кәсіптік оқыту, дамыту мен тәрбиелеу процесінде психологиялық заңдылықтарды, кәсіптік білім беру субъектілерінің жас ерекшеліктерін зерттеумен айналысады.

Кәсіби психологияның қалыптасуы Э.Ф. Зеер есімімен байланысты. Э.Ф. Зеер кәсіптік білім беру саласында тұлғаның қалыптасу процессін, оның психологиялық-педагогикалық компоненттерін қарастырған. Автордың тұжырымын басшылыққа алсақ адамның кәсіби көзқарасының қалыптасуы олардың кәсіби ниеттерінің пайда болуынан бастап, кәсіби іс-әрекеттерінің аяқталуына дейін жүйелі үздіксіз жүргізілетін жұмыстар жеке тұлғаның кәсіби қалыптасуының тиімді парадигмасы, - деп атаған [1].

Кәсіби білім беруде кәсіптің рөлін ерекше атау қажет. Кәсіптің қандай түрі болмасын болашақ жастардың әлеуметтік өмірінің, жеке тұлғалық дамуының, құзіреттілігінің, психологиялық қалыптасуының негізі.

«Кәсіп», → «Қызмет (іс-әрекет)» → «Мамандық» бір бірімен тығыз байланысты.

Мамандық (латынша *professio*) – еңбек іс-әрекетінің тарихи қалыптасқан формасы, мұны

орындау үшін студент нақты білімді, дағдыны игеріп, арнайы қабілеттер мен дамыған кәсіби маңызды сапаларды меңгеруі қажет. Олай болса аталмыш ұғымдар кәсіби білім берумен бірге қарастырылады. Кәсіпке келген психикалық жағынан сау адам кәсіптің түрімен айналысуы, ол сол тұлғаның қызметі болып саналады. Мәселен, еден жуушының кәсібі ол сол адамның айналысатын қызметі. Кәсіп қызмет болса бүгінгі күнге дейін жеке тұлға арнайы кәсіби білімі, мамандығы болмаса да ол қызмет етуге құқылы. Дегенмен, ғылыми техникалық прогресстің тез дамуы компьютерлер мен ақпараттық технологиялар, цифрлық ақпараттандыру жағдайында жеке тұлға кез-келген еңбекпен айналысып қызмет ету үшін оған кәсіби білім яғни мамандық алу қажеттілігі туындап отыр [2].

Тәжірибе көрсеткендей мамандықты дұрыс таңдамау кез-келген мамандықты таңдай салу түрлі психологиялық проблемаларды туындатып отыр:

- таңдаған мамандығы бойынша қызметке орналаспау;
- мамандықты ұнатпау;
- кәсіптік қызметке тұрақтамау;
- бітірген мамандығы бойынша кәсіппен айналысса да оған қызығушылық танытпау;
- алған мамандығы бойынша істеп жатқан кәсібіне байланысты жас мамандарда идеяның болмауы;
- қызметке бейімделуінің қиын болуы;
- жас мамандардың психологиялық жағынан қалыптаспауы өзгеде мотивтерге байланысты өзге қызмет іздеуі [3].

Аталмыш проблемалардың туындауының негізгі бір себебі мектеп бітіруші түлектеріміз қоғамға қажетті әрі оның сұраныстарына сай мамандықтарды білмеу, жеке тұлға ретінде өз білімі мен интеллектуалдық деңгейін ескермей сән ретінде мамандықтарды таңдау, қызығушылықтары мен қабілеттіліктерінің таңдаған мамандыққа сай болмауы және психологиялық жағынан қалыптаспауы дер едік.

Білім алушылардың кәсіби білімге деген қызығушылықтары неғұрлым жоғары болса, соғұрлым кәсіби мамандықтарды игеруге ниеті де жоғары болмақ. Әрине, кәсіби білімге ұмтылыс мамандық таңдаушы тұлғаның әлеуметтік жағдайына да, интеллектуалдық қабілеттері мен мектептегі үлгеріміне де байланысты. Белгілі бір мамандыққа қызығушылық пен кәсіби білім алудың арасында өзара тәуелділік яғни байланыс бар [4].

Кәсіби қызығушылықтар мен кәсіби білім алуды дұрыс анықтау кәсіби білім беруді қанағаттандырудың бір факторы болып табылады. Мамандықты дұрыс таңдамау сыртқы (әлеуметтік) факторларға, екінші жағынан өзінің кәсіби бейімділіктері мен өз психологиясынан жеткіліксіз хабардар болмауы ішкі (психологиялық) факторлар да болуы мүмкін. Мамандық таңдағандардың кәсіби қызығушылықтары таңдаған және игерген мамандығының шеңберінен кейде тыс болатыны да тәжірибеден белгілі. Аталмыш жағдайлардың барлығы кәсіптік дайындық деңгейіне ғана емес, кейіннен кәсіби қызметтің тиімділігіне де әсер етеді.

Кәсіби білім алудың маңызды факторлары мамандық таңдаушының ақыл-ой қабілеттіліктері, ақыл-ой деңгейі, шешім қабылдау қабілеті т.б. Көптеген мектеп түлектерінің мамандық таңдауы көп жағдайда шындыққа жанаспайтындықтары тәжірибеден белгілі.

Кәсіби білім мәселесінің өзектілігін негізге алып, теориялық білімді практикамен ұштастырып Атырау университетінің «Педагогика мен психология» кафедрасы «Психология» мамандығы студенттерінің кәсіби мамандыққа, алып жатқан кәсіби білімдеріне деген көзқарастарын анықтауды мақсат еттік.

Зерттеу материалдары мен әдістері.

Мамандық пен кәсіпті таңдау күрделі мәселе болғандықтан, мақсатқа сай кәсіби білім беру барысында студенттердің мамандық таңдауына ықпал еткен мотивтерді, мамандыққа байланысты алып жатқан кәсіби білімге деген қызығушылықтарын, таңдаған мамандыққа деген көзқарасын, мамандық туралы танымдық деңгейін, кәсіби тұлғалық дамуын, кәсіби мінез-құлқын

анықтау міндеттерін қойдық. Аталмыш міндеттердің барлығын бір мақала шеңберінде сыйыстыру мүмкін емес. Сондықтан да мақала барасында зерттеуге алынған студенттердің мамандықты таңдауын және алып жатқан кәсіби білімді бағалауын талдауды жөн деп санадық. Бұл бағытта эмпирикалық зерттеу әдістерінен: бақылау, сұхпаттасу, сауалнама, тест, эксперимент әдістері пайдаланылды.

Мамандықтың ерекшеліктерін ескере отырып сауалнама дайындалып оны жүргізуге психология мамандығының 4-курс студенттері: Н.Пилисбекова, А.Габдулғапарова, Е.Идаятова қатыстырылды.

Нәтижелер және оларды талқылау.

Зерттеуден алынған мәліметтерді талдай келе, психология мамандығы студенттерінің мамандық таңдауларының мотивтері түрлі екендіктеріне көз жеткіздік.

Кесте 1 – Психология мамандығы студенттерінің мамандық таңдауларына әсер еткен мотивтер %

Курс	Жалпы студенттер саны	Экс. қатысқан саны	Өз қалауым	Ата -ана ықпалы олардың араласуы	Өзгелердің айтуы бойынша (достары, таныстары т.б.)	Ақпарат құралдары және жарнама	Өзге мамандыққа баллдың жетіспеуі	Кәсіби бағдар жұмысы
1 1 топ	24	10	70%	-	-	-	30%	-
1 2 топ	23	18	70%	15%	-	-	15%	-
1 3 топ	24	16	50%	-	-	10%	10%	30%
2 1 топ	30	21	80%	-	-	-	20%	-
2 2 топ	30	23	85%	-	-	-	15%	-
4	30	19	50%	25%	-	-	25 %	-
Ескерту: автормен құрастырылған								

Зерттеу материалдары көрсетіп отырғандай қазіргі оқып жатқан студенттердің мамандық таңдауларына әсер еткен мотивтердің бірі:

- ата-ана ықпалы;
- өзге мамандыққа балл жетпеуі;
- өз қалаулары.

Аталмыш эксперименттен шығатын тұжырым:

- орта мектептерде жүргізілетін кәсіби бағдар жұмыстарын жандандырып ол жүйелі жүргізілсе;

- психологиялық жағынан студенттердің өзін-өзі бағалай білмеуі. Осы және өзге де жағдайларды ескеру қажет [5];

- жоғары курстар бойынша психология мамандығын оқи келе, ол мамандықты ұнатып қалған студенттер баршылық.

Ұсыныс:

- кәсіби бағдар беру жұмыстарында «профотбор», «профессиограмма», «психограмма» жұмыстарына көңіл бөлінсе;
- мектеп психологтары бұл бағытта жүйелі жұмыстарды қолға алып, мектеп

түлектерінің қабілеттіліктерін, мамандыққа деген қызығушылықтарын анықтауда диагностикалық жұмыстар жүргізілсе.

«Кәсіби психология» пәнінің оқылуына байланысты зерттеу жұмысында бізді қызықтырған екінші бір негізгі мәселе психология мамандығы студенттерінің беріліп жатқан кәсіби білімдерге деген қызығушылықтарын анықтап бағалау болды [6].

Ескере кететін жайт, әр курста оқылып жатқан пәндер түрлі болғандықтан оларды жеке талдап көрсетуге тура келді:

1-курс психология мамандығына 1-семестрде 6 пән.

2-курс психология мамандығына 3-семестрде 5 пән.

4-курс психология мамандығына 7-семестрде 6 – пән оқытылады.

Сауалнама аталмыш курстарға жеке бөлек жүргізілді.

Кесте 2 – 1 курс психология мамандығы студенттерінің кәсіби білімді бағалауы, (1-семестрдің пәндер бойынша) %

Курс	Студенттер саны	Экспериментке қатысқан студенттер	Фило-софия	Жалпы психология	Қазіргі заманғы психология және этнопсихология	Орыс тілі	Ағылшын	Дене шынықтыру
1 1 топ	24	24	50% 25 % 25%	65% 30% 5%	70% 15% 15%	60% 40% 40%	20% 40% 40%	100%
1 2 топ	23	23	45% 20% 35%	55% 30% 15%	30% 50% 20%	5% 75% 20%	25% 60% 15%	100%
1 3 топ	24	24	55% 30% 15%	20% 70% 10%	75% 15% 10%	50% 35% 15%	35% 65% 65%	100%
Ескерту: автормен құрастырылған								

Зерттеуден алынған деректерге сүйенсек 1-курстан бастап студенттердің оқып жатқан пәндерге берген бағалары жалпы қанағаттанарлық. Қуанарлық жағдай оқып жатқан жас мамандар салауатты өмір сүрудің негізі дене шынықтыру екенін ұқып, дене шынықтыру пәніне қызығушылықтарының бар екендігін көрсеткен. Демек, шкала деңгейімен бағаласақ студенттердің бұл пәнге берген бағалары «өте жоғары».

Әрине студенттердің кейбір пәндерге берген бағаларын жеке талдасақ олар жоғары; орташа; төмен деп бағаланды.

Жоғары баға: «Жалпы психология», «Философия», «Қазіргі заманғы психология және этнопсихология», «Орыс тілі» болса, қалған пәндер орташа шкаланы құрайды. Бұдан шығатын тұжырым:

1-курс психология мамандығы студенттерінің оқылып жатқан пәндерге деген қызығушылықтарының бар екенін көреміз. Дегенмен, бұл зерттеу арқылы барлық зерттелген топтардың студенттерінің кәсіби білімге деген көзқарастары бірдей деп атауға болмайды. Бұл зерттеуде ескере кететін жайт:

- 1-курс студенттердің аталмыш пәндерді қабылдауы, оны ұғып түсінуі, жалпы оқу процесіне бейімделуі әліде назар аударатын проблемалардың бірі десек;

- екінші жағынан 1-курс студенттерінің психикалық танымдық процестерінің (пәндерді қабылдауы, еске сақтау, сөйлеу, ойлау қабілеттіліктерінің) әліде төмен екенін зерттеу барысында пән мұғалімі ретінде (аталмыш пәндердің біреуінен дәріс практикалық өткізуші мұғалім ретінде) байқалды;

- жоғарыда № 1-кестеде көрсетілгендей психология мамандығын таңдаған студенттердің ішінде тыңлаушылардың бар;

• кейбір студенттер өзге мамандықтарға балл жетпеудің салдарынан психология мамандығын таңдағаны мәлім [7].

Кесте 3 – 2 курс психология мамандығының кәсіби білімді бағалауы (3-семестрдің пәндер бойынша) %

Курс	Студенттер саны	Экспериментке қатысқан студенттер	Зоопсихология және салыстырмалы психология	Психогенетика	Тұлға психологиясы	Экология және тіршілік негіздері	Ақпараттық коммуникациялық технологиялар
2 1 топ	24	23	60% 25% 15%	55% 40% 5%	75% 25%	55% 35% 10%	50% 40% 10%
2 2 топ	30	28	20% 50% 30%	60% 25% 15%	15% 80% 5%	50% 25% 25%	40% 35% 25%
Ескерту: автормен құрастырылған							

3-кестеден көріп отырғанымыздай 2-курс психология мамандығына оқылып жатқан пәндердің басым көпшілігі мамандыққа байланысты болғандықтан студенттердің кәсіби білімге деген көзқарастарының қанағаттанарлық екенін байқаймыз. Өйткені көп пәндерге берген бағалаулары жоғары болса, кейбір пәндерге берілген баға «орташа». Бұл әрине ойланарлық жағдай.

Тұжырым: Уақыт талабына сай барлық оқылып жатқан пәндер жаңа технологиялар негізінде жүйелі жүргізілуі деп санаймыз.

Кесте 4 – 4 курс психология мамандығының кәсіби білімді бағалауы (7- семестрдің пәндер бойынша) %

Курс	Студенттер саны	Экспериментке қатысқан студенттер	Мамандану практикасы	Практикалық психология	Психологияның кәсіби шеберлігі мен этикасы	Кәсіби психология	Психологияның іс-әрекетінде ғылыми психологиялық зерттеу	Көшбасшылық және жетістікке жету психологиясы
4	30	22	60% 20% 20%	70% 30%	60% 30% 10%	70% 20% 10%	60% 20% 20%	40% 40% 20%
Ескерту: автормен құрастырылған								

Зерттелуші топтың берген мәліметтеріне сүйенсек жалпы кәсіби пәндерді бағалап, ол пәндерге деген көзқарастары қанағаттанарлық. Дегенмен, студенттердің кейбір пәндерге деген бағалары жоғары. Осы мәселені сұхбаттасу әдісі арқылы тағы бір анықтаған кезде, білім алушы студенттердің ұсыныстары бойынша:

- жалпы практикалық сабақтарға көңіл бөлінсе;

- дәріс сабақтарын өткізудің формасын түрлендіру. Студенттердің айтуларына кейбір пәндердің дәріс сабағы түрліше жүргізілетінін мәселен, «Практикалық психология» пәні бойынша теориялық дәрісте айтылған материалдарды, шығыс терапиясын, ағарту жұмыстарын, арттерапия түрлерін, әлеуметтік психологиялық тренингтермен нақтылап, практикалық сабақтарда теорияда айтылған материалдарды студенттер өздері орындап көрсетуінде.

«Кәсіби психология» пәнін өткізудің өзіне тән ерекшеліктері бар. Дәріс сабақтарының өзі «диалог», «дуэт», «конақ дәріс», «видео» т.б. әдіс тәсілдерді пайдалану студенттердің қызығушылықтарын және кері байланысты тудырады. Теориялық білім практикалық сабақтарда кәсіби бағдарланған жаттығулар, психологиялық ойындар, тренингтер: «Мен кәсіби психологпын», «Мен таңдаған мамандық», «Менің психологқа тән қасиеттерім», «Мен мамандық әлеміндемін» т.б. әдіс-тәсілдермен өткізілуі студенттің пәнге және кәсіби білім алуға деген қызығушылықтарын туғызады [8].

Ұсыныс:

1 Кәсіби білім алуға деген қызығушылықтарын көтеруде дәріс сабақтарын түрлендіріп психолог мамандардың нақты әрекетіне негізделген болуы қажет.

2 Дәріс практикалық сабақтарды түрлі формада өткізу студенттердің мамандыққа байланысты ұйымдастырушылық, коммуникативтік т.б. қабілеттіліктерін дамытады [9].

3 Дәріс практикалық сабақтарға тәжірибелі мамандарды шақыру олармен бірлесіп түрлі тәсілдерді пайдаланып сабақ өткізу тиімдірек болады.

4 Теориялық білімді практикалық сабақтарда студенттер іс жүзінде психологиялық ситуациялар дайындап шешу, психологиялық рөлдік ойындарды ойнау, тренингтер, релаксация, медитация және кәсіпке байланысты жоспар құру, оны орындау сияқты жұмыстарды ұйымдастыру арқылы жаттығып, дағдыланса, студенттердің пәнге деген қызығушылықтары артып, кәсіби білім алуға деген көзқарастарын өзгерте аламыз [10].

Қорытынды.

Сонымен, кәсіби білім берудің психологиялық жақтары деп аталатын мақаламызды қорытындылай келе, қазіргі уақыт талабына сай қандай мамандық иесін дайындамайық, оларды психологиялық жағынан дайындауға назар аудару қажет. Өйткені кәсіби психологиялық білім арқылы болашақ маман иелерінің кәсіби қызметіне, мамандығына деген көзқарастарын, қызығушылықтарын арттырамыз.

Әрине кәсіби білімді меңгеру, кәсіби психологиялық жағынан қалыптасу екі жақты мәселе:

– бірінші, кәсіби білімді теориялық практикалық тұрғыда жеткізу профессор оқытушыларға байланысты десек;

– екінші, мамандықты кәсіпті таңдаған түлектердің өзіне және кәсіби білімді алып жатқан студенттердің танымдық психикалық процестерінің (қабылдауының, ойлауының, еске сақтауының, сөйлеуіне т.б.) дамып, қалыптасуына байланысты.

– үшінші, дұрыс өз қалауымен таңдалған мамандық студенттердің кәсіби білімге деген қызығушылығын және пәндерге деген дұрыс көзқарасын қалыптастырады;

– төртінші, таңдалған мамандыққа қызығушылық кәсіби білім алушылардың қабілеттіліктеріне, ерік- жігер сапаларына, мінездеріне өзге де мүмкіндіктеріне үйлесуі керек;

– бесінші, мамандық таңдауда болашақ түлектер өздерін психологиялық жағынан біліп өзіне деген сенімділігін қалыптастырса;

– алтыншы, қазіргі уақытта мамандық таңдаудың басты шарты кәсіптің жоғары табыстылығы да басты рөл атқаратындығын ескерсе. Психология мамандығы тұрақты табыс көзі бар кәсіптің бірі.

– жетінші, кәсіпке деген әлеуметтік-экономикалық сұранысты мамандық таңдауда білу оны ескеру қажет.

Зерттеу нәтижесін негізге алып, кәсіби білім беруде студенттердің кәсіби жағынан қалыптасуына, таңдаған мамандыққа деген дұрыс психологиялық көзқарасын, кәсіптік өмірде кездесетін қиындықтарды еңсеруін, еңбекке қабілеттілігін жоғалтпау жағын жетілдіріп, қалыптастырсақ, онда болашақ мамандар өздері таңдаған мамандықтарына көзқарастарын көтереді.

Сонымен кәсіби білім берудің психологиялық жақтары, мамандық таңдаған не таңдаушы жеке тұлғаның сол мамандықты біліп қана қоймай, мамандыққа қызығушылық танытса, онда

кәсіби білімге деген көзқарасы жоғары болмақ. Өйткені маман иесі жасаған жұмысына қаншалықты қызығушылық танытса, соғұрлым олардың жұмысының нәтижесі жақсы болады

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

- 1 Аралбаева Р.К. Социальная педагогика как новая форма организации учебного процесса в высшей школе. Качественное образование и развитие науки - требование времени: материалы междунар. научно-практич. форума. — Алматы. — 2021. — С. 395-398
- 2 Батюта М.Б. Возрастная психология. Учебное пособие. — М.: Логос. — 2021. — 306 с.
- 3 Болотова А.К. Психология развития и возрастная психология. Учебное пособие. — М.: ИД ГУ ВШЭ. — 2021. — 526 с.
- 4 Вачков И.В. Введение в профессию Психолог. — М.: Изд-во МПСИ. — 2021. — С. 224-232
- 5 Джуматаева А.И. Кәсіби психология пәні бойынша 050120 Кәсіптік оқыту мамандығы үшін дәрістер кешені. — Павлодар: ПМПИ баспасы. — 2019. — 87 б.
- 6 Зеер Э.Ф. Психология профессий. Учебное пособие для студентов вузов. — М.: Академический Проект, Фонд «Мир». — 2019. — 336 с.
- 7 Котова И.Б. Общая психология. Учебное пособие. — М.: Дашков и К, Академцентр. — 2017. — 480 с.
- 8 Панасюк А.Ю. Можно ли заглянуть в свое будущее: Профессиональный психолог об экстрасенсорном предвидении. — М.: Рипол Классик. — 2019. — 220 с.
- 9 Хилько М.Е. Возрастная психология. Краткий курс лекций. — М.: Юрайт. — 2019. — 200 с.
- 10 Шаповаленко И.В. Психология развития и возрастная психология. Учебник для бакалавров. — М.: Юрайт. — 2019. — 567 с.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация.

Текущая социально-экономическая ситуация коренным образом меняет рынок труда. В связи с появлением новых видов профессий актуальной проблемой является профессионально-психологическая подготовка специалистов профессионального образования. В настоящее время в стране интенсивно ведется поиск высококвалифицированных специалистов и их отбор.

В подготовке специалистов основное внимание уделяется вопросу профессиональной мобильности на основе опережающего развития экономики, подготовки квалифицированных специалистов своего дела, профессионального образования, профессионально-психологического становления специалистов.

Также, в профессиональной подготовке будущих специалистов особое внимание уделяется профессиональному развитию студентов, преодолению трудностей в профессиональной жизни, реадaptации безработной молодежи, профессиональной реабилитации лиц с психофизиологическими отклонениями, не теряющих трудоспособности.

Сейчас, какую бы профессию ни выбрали молодые люди, их профессиональный рост зависит от выбранной ими профессии. Выбор профессии, овладение профессией, правильное понимание содержания профессиональной деятельности, преодоление препятствий, споров, кризисов, профессиональное становление считаются основными требованиями при выборе профессии. Поскольку выбор специальности и профессии сложен, направление прикладной психологии занимает особое место в повышении профессиональной квалификации молодых людей.

Ключевые слова: профессия, специальность, адаптация к профессии, деятельность, профессиональная ориентация.

PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF VOCATIONAL EDUCATION

Abstract.

The current socio-economic situation is fundamentally changing the labor market. In connection with the emergence of new types of professions, an urgent problem is the professional and psychological training of vocational education specialists. Currently, the country is intensively searching for highly qualified specialists and their selection.

In the training of specialists, the main attention was paid to the issue of professional mobility based on the rapid development of the economy, the training of qualified specialists in their fields, vocational education, and the professional and psychological development of specialists.

Also, in the professional training of future specialists, special attention is paid to the professional development of students, overcoming difficulties in professional life, readaptation of unemployed youth, and professional rehabilitation of people with psychophysiological disabilities who do not lose their ability to work.

Now, whatever profession young people choose, their professional growth depends on the profession they choose. Choosing a profession, choosing it, mastering a profession, a correct understanding of the content of professional activity, overcoming obstacles, disputes, crises, and professional development are considered the main requirements for choosing a profession. Since the choice of specialty and profession is difficult, the new direction of applied psychology and the subject "Professional psychology" occupies a special place in the professional development of young people.

The current socio-economic situation is fundamentally changing the labor market. In connection with the emergence of new types of professions, an urgent problem is the professional and psychological training of vocational education specialists. Currently, the country is intensively searching for highly qualified specialists and their selection.

In the training of specialists, the main attention is paid to the issue of professional mobility based on the rapid development of the economy, the training of qualified specialists in their field, vocational education, and the professional and psychological development of specialists.

Key words: profession, specialty, adaptation to the profession, activity, professional orientation.

REFERENCES

- 1 Aralbaeva R.K. Sotsial'naya pedagogika kak novaya forma organizatsii uchebnogo protsessa v vysshei shkole. [Social pedagogy as a new form of organization of the educational process in higher education]. Kachestvennoe obrazovanie i razvitiye nauki - trebovaniye vremeni: materialy mezhdunar. nauchno-praktich. foruma. Almaty. 2021. P. 395-398 [in Russian]
- 2 Batyuta M.B. Vozrastnaya psikhologiya. [Age psychology]. Uchebnoe posobie. M.: Logos. 2021. 306 p. [in Russian]
- 3 Bolotova A.K. Psikhologiya razvitiya i vozrastnaya psikhologiya. [Developmental psychology and age psychology]. Uchebnoe posobie. M.: ID GU VSHE. 2021. 526 p. [in Russian]
- 4 Vachkov I.V. Vvedenie v professiyu Psikholog. [Introduction to the profession of Psychologist]. M.: Izd-vo MPSI. 2021. P. 224-232 [in Russian]
- 5 Jumataeva A.İ. Käsibi psihologia. [Professional psychology] pәni boıynşa 050120 Käsıptık oqytu mamandyǵy üshin dәрister keşeni. Pavlodar: PMPİ baspasy. 2019. 87 p. [in Russian]
- 6 Zeer E.F. Psikhologiya professii. [Psychology of professions]. Uchebnoe posobie dlya studentov vuzov. M.: Akademicheskii Proekt, Fond «Mir». 2019. 336 p. [in Russian]
- 7 Kotova I.B. Obshhaya psikhologiya. [General psychology]. Uchebnoe posobie. M.: Dashkov i K, Akademcentr. 2019. 480 p. [in Russian]
- 8 Panasyuk A.Yu. Mozhno li zaglyanut' v svoe budushhee: Professional'nyi psikholog ob ekstrasensornom predvidenii. [Is it possible to look into your future: A professional psychologist about psychic foresight]. M.: Ripol Klassik. 2019. 220 p. [in Russian]
- 9 Hil'ko M.E. Vozrastnaya psikhologiya. Kratkii kurs lektzii. [Age psychology: A short course of lectures]. M.: Yurajt. 2019. 200 p. [in Russian]
- 10 Shapovalenko I.V. Psikhologiya razvitiya i vozrastnaya psikhologiya. [Developmental psychology and age psychology]. Uchebnik dlya bakalavrov. M.: Yurajt. 2019. 567 p. [in Russian]

Information about authors:

Salima Nurmukasheva - **corresponding author**, candidate of pedagogical sciences, associate professor, professor of "Pedagogy and psychology", Kh.Dosmukhamedov Atyrau university, Atyrau, Republic of Kazakhstan

e-mail: S.nurmukasheva@asu.edu.kz

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5458-8725>

Информация об авторах:

Салима Нурмукашева - **основной автор**, кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор, профессор кафедры «Педагогика и психология» Атырауского университета им. Х.Досмухамедова, г. Атырау, Республика Казахстан

E-mail: S.nurmukasheva@asu.edu.kz

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5458-8725>

Авторлар туралы ақпарат:

Салима Нурмукашева - **негізгі автор**, педагогика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, «Педагогика және психология» кафедрасының профессоры, Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау қ., Қазақстан Республикасы

E-mail: S.nurmukasheva@asu.edu.kz

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5458-8725>